

clesia præcipit in virtute S. obediencie officium diuinum, & nocturnum recitari studiose, & attente.

Ad secundum dicitur, quod non solum res præcepta si officium diuinum, immo est etiam attentione, ad eum, quod super utrumque conjunctum ferunt præceptum, illa autem verba, quantum Deus dederit non diminuunt obligationem, sed solum innuunt exacissimam non requiri attentionem, sed eam sufficere, quam cum Dei auxilio poterit quis adhibere.

Ad tertium patet ex dictis responsio, quod devo-
tio, seu fervor non exigunt ab observantiam aliorum
præceptorum, quia in illis non præcipiunt actus cum
tali qualitate, sed in recitatione divini officii præcipi-
tur recitatio, non quomodolibet, sed devota; ita
quod actus cadens sub præcepto est totum hoc, nem-
pè recitare devote.

Ad quartum dicitur, quod licet ius positivum
humanum non se extendat directe, & immediate ad
actus interiores, cum hoc sit proprium juris divini,
mediata tamen, & ex consequenti potest se exten-
dere prout jubendo, & probando actus exteriorum præ-
cipiunt etiam, & vetatur, id quod ad interiorum de
necessitate requirit ad exequendum actus exteriorum
præceptos: sicut dum Ecclesia præcipit annum con-
fessionem, consequenter tenetur recognitio, & rememorationem peccatorum internamque eorum con-
tritionem: ita in praesenti Ecclesia non præcipit directe, & solitariè attentionem, sed ut coniunctam recitacio-
ni horarum canoniarum. Cajet, in Summa, verb. Ha-
varum, &c. aliis plures.

Ad Confirmationem resp. *Glossam* hallucinatam
fuisse, vel intelligendam esse de continuatione horarum
divinarum, non autem de initio: ita quod dum-
modo à principio fuerit attentione, si postea mens diver-
tit ad alia; non ex proposito, & consulto, sed ex
negligentia, & inconsideratione, non est peccatum,
ut supra explicatum.

*LXXVII. Hædencia de Beneficiato simplici in sacris
non constituta.*

resp. 3. Habens sacram Ordinem sine Beneficio
sub mortali tenetur dicere Horas Canonicas, ita die-
tant consuetudo Ecclesie obtinens vim Legis.

Ratio est, quia utitur S. Thom. quodlib. 6. art. 8.
Nam sacris initiatis ex vi sue consecrationis speciali-
ter sunt dicati divino cultui, cuius principialis pars
est Officium diuinum, seu Horae Canonicae.

resp. 4. Habens Beneficiatum curatum, omittendo
horas non solum mortaliter peccat, sed etiam tenetur
ad restitutionem fructuum pro rata: Verum Capella-
ni, seu Parochorum Cooperatores licet peccent, res-
tituere tamen non tenetur.

Ratio prima pars est eadem, que pro R. 2.
Ubi etiam patet de beneficio simplici.

Ratio secunda pars. Quia dicti Capellani (com-
muniter saltē) sum salarium non accipiunt ex Be-
neficio Ecclesiastico, sed ob personale servitium, &
parochiales functiones.

LXXV. Etiusmodi modo rata omissionis horarum
accipienda de Parocho ac de Beneficiato simplici?

Dico: Non est. Nam cum in ponibilius, & odio-
sissimis interpretationis sit facienda, & equitas rigori juris præferenda, si Lex ex aequo, & bono (sal-
va ratione recti sermonis) interpretationem recipere
possit; ideo prædicti probabilis videtur, quod ly omnes
fructus, dum in Bullis dicitur esse ab omniitate horas
restituendos intelligantur in Parochis (immo, & alii
Beneficiarii, quibus incumbit onus Missas dicendi
vel similia agendi) cum restrictione ad fructus Bre-
viario correspondentes, non vero correspondentes
alii, oneribus parochialibus, ut sunt concionari, Sa-
cramenta administrare, &c. *Ratio ergo* pro Parocho
facienda est arbitrio boni Viri, dividendo v. g. reddi-
tus in tres partes, quarum due correspondent laboribus
parochialibus; tercia horis: ut, si quotidie ha-
beat 3, florent, pro toto Breviario semel omisso res-
tituendis. Quæ ob curas rei domesticæ for-
san facile impetraretur.

resp.

*LXXVI. Qui ex dispensatione Papæ habet duo
Beneficia compatibilia, tenetur bis orare horas?*

Dico: Prædictè probabilius est, satisficeri unica re-
citatione.

Ratio: Tum quia unico actu possunt impleri duo
præcepta, ut patet ex precedentibus in eo, qui orat
horas sub Missa præcepta; Vel ex voto jejunat in die,
quo etiam ex præcepto tenetur, & in Religioso orante
quod ex obligatione Professionis, & sacri Ordini-
nis. Tum quia non censetur esse alia mens Papæ dis-
pensantis.

Oppono: Per unicam Missam non potest quis sa-
tisfacere pro duplice stipendio, etiam in inadequato.

Ergo similiter.

N. conseq. Nam stipendium pro Sacerdotio cele-
brante est Lege, vel consuetudine taxatum, quo ma-
jus ex justitia exigere Sacerdos non potest. Si sit par-
vum, vel minus justo, & sponte acceptavit, imputa-
bit sibi, quia sciens, & volens contrachrum init. *De quo
qua* alibi.

*LXXVII. Resp. 5. Religiosi profesi habentes Chor-
rum tenentur sub mortali recitare Horas Canonicas,
etiam privatim. Est certum.*

*Resp. 6. Radix hujus obligationis non est, quia
Religiosi vivunt ex foundationibus, & elemosynis,
& eo pacto, ut horas orent, à fideliis aluntur.*

Ratio: Quia hæc ratio tangit omnes Religiones,
adquæ omnes tenentur ad horas, quod tamen non es-
t. Nec illa radix est Professio, & institutio, qua-
ut pro se, & tota Ecclesia orent, ad Chori sequelam
sunt vocati.

Ratio: Quia ex hoc sequeretur, quod privatim
non tenentur ad horas, quia illi obligationi satisfe-
ret per Communiam in Choro congregatam, etsi
aliqui essent absentes. Sicut dum aliqua Religio insti-
tuitur ad prædicandum, & militandum, non tenetur
in particulari prædicare, aut militare.

Probabilis ergo est, quod radix illius obligatio-
nis sub mortali tenetur dicere Horas Canonicas, ita die-
tant consuetudo Ecclesie obtinens vim Legis.

Ratio est, quia utitur S. Thom. quodlib. 6. art. 8.
Nam sacris initiatis ex vi sue consecrationis speciali-
ter sunt dicati divino cultui, cuius principialis pars
est Officium diuinum, seu Horae Canonicae.

resp. 7. Monachis, tenentur ad horas?

Ratio: Quia Religiosi ejeci manent substantiali-
ter Religiosi, nec eorum Professio extinguitur. Ergo
sicut tenentur servare vota essentialia, ita & horas reci-
tare: alitatem ex sua iniuncte reportarent commo-
dum, & allevationem.

Exceptio est, si Professio omnino extinguitur,
ut sit in aliquibus ejeciis è Societate.

*resp. 2. Damnati ad trimes, licet ob labores
pliernaque excusatentur, si tamen habeant tempus, &
Breviarium, recitare tenentur id quod possunt, ob
rationem datum.*

*resp. 3. Idem est de degentibus ex dispensatione
extra Claustrum.*

*resp. 4. Loquendo de Religioso dispensato ad
Matrimonium (dato, & non concessio, id fieri posse)
vel manu simul Religiosi, & sic manet obligatus
ad horas: si non manet, obligatur. Quia sublati
principali tolluntur, & accessoria. Quod si talis ha-
bet Ordinem sacrum, maneat ex vi illius obligatus
nisi præter priorem adhuc specialem quod hoc habe-
ret dispensationem. Quæ ob curas rei domesticæ for-
san facile impetraretur.*

*resp. 5. Novitiis non tententur sub peccato ad Horas
Canonicas, nisi sint in sacris, vel beneficiati, sed
obligatio incipit cum Professione. Nihilominus nostra
constitutions de nostris dicunt dist. 1. cap. 1. lit. D.
quod Novitiis pro elemosynis loco officii debeat dire-
cere aliquas Orationes pro satisfactione.*

*resp. 6. Conversi nostri non tenentur ad Horas
Canonicas.*

Ratio: Quia Ordinem non profitentur, ut vacent
Choro, sed operibus manualibus, ut in sudore vultus
sui vescantur pars suo, & sint servitores clericorum
Monasteri. Si tamen Religious Conversus fuerit Cleri-
cus, teneretur. *E contra* si Religious Clericus fuerit
Conversus obligaretur, nisi esset in sacris.

Oppono: Nostra Statuta Conversis prescrivent
pro horis Canonicas certas orationes, *Pater, & Ave.*
Quid de his censes?

Ad hoc R. Non prescribit sub præcepto, sed ex
Statuto Regule, unde tenentur ad eas, non ut ad ho-
ras Canonicas, sed sicut ad alia nostra Statuta, que ex
vi Regule non obligant sub culpa. Quod in Ordine
meo indubitatum est, ait noster *Donatus*. De quo
vide *Constit. loc. cit.* Idem est de Monialibus Con-
versis.

*LXXIX. Resp. 7. Moniales solemnitatem professae
Choro deputatas in tutiore, & probabilitate sententia,
sub mortali tenentur ad horas Canonicas etiam extra
Chorum. Opposita sententia nostro *Donato* videtur
care probabilitate. Non dicam, ait, temeraria contra
communem, scandalosa, & saluti animalium odiosa.*

Ratio: est eadem quæ de viris Professis ad Chorum
deputatis, *nimirum* radix hujus obligationis est immemo-
rialis universalis consuetudo, obtinens vim Legis
ex ipsa præcepta Monialium professorum, si Horas omit-
tant, sub mortali in confessione se accusant; &
authoritate Sedis Apost. firmata. *Ergo, Unde Clem-
Gravi,* de Celebr. Missar. supponens obligationem
divini Officii sub mortali, absolute loquuntur de Re-
gularibus, sub quorum nomine etiam venimus Mo-
nialibus.

Oppono: Consuetudo accessoria ad Regulam non
potest obligare plus, quam Regula ipsa: *Sed consue-
tudo recitandi horas Canonicas est accessoria ad Regu-
lam Fundatricis, at non idcirco tenentur ad restitucionem.* Nec enim sunt proprie beneficiales, eti possit fieri sta-
tutum, ut si per multos dies absint, non sequunt accep-
tare fructus, aut certe illis non dentur. *Hoc ille.*

Ego sanè non tam multum de benignitate Fun-
datricum præsumo, ne occasionem præbeam negligi-
tatem, sed Chorus habent, & honestè pieque educantur.
Nihilominus tamen credibile est, eas
delinquere mortaliter, si una integræ hebdomadæ omittant:
nam tunc videntur repugnare graviter menti
Fundatricis, at non idcirco tenentur ad restitucionem.
Nec enim sunt proprie beneficiales, eti possit fieri sta-
tutum, ut si per multos dies absint, non sequunt accep-
tare fructus, aut certe illis non dentur. *Hoc ille.*

Ratione dat: Non enim fuit primaria intentio

Fundatricum, aut Fundatricem, vel Ecclesiam tamquam ministras
hujus, sed ut Chorus habent, & honestè pieque educantur.

Nihilominus tamen credibile est, eas
delinquere mortaliter, si una integræ hebdomadæ omittant:
nam tunc videntur repugnare graviter menti
Fundatricis, at non idcirco tenentur ad restitucionem.

Ergo aliquorum Ordinum non obligat sub culpa. *Ergo
nec, &c.*

Ad hoc N. primam *Min.* Nam dicta consuetudo
non est accessoria, sed potius prævia, preambula,
sua antecedens omnem particularē Regulam per
modum Sacrifici laudis introducta ad Dei gloriam,
& communem bonum, & ornamenti totius Ec-
clesiae.

Quædam etiam in illis statuuntur.

Ex dictis colligitur quid sit Canonica, & Cano-
nica scularis. *Est enim* Canonica hæc jus quoddam,
quæ aliqui Virginis, vel feminæ, ex eo quod assumptio
in Sororem, competunt certi proventus, ac locus
in Choro, & Capitulo. Canonica dicuntur, que facta
hac assumptione vivit juxta aliquot Canones, speciali
veste utitur, & cuidam Abbatissæ, vel Propositæ sub-
sunt. Dicuntur Scularis, quia tria Religionis vota
restituuntur oblationem ex Fundatricum pietate condon-
untur.

Ez *dictis* *colligitur* quid sit Canonica, & Cano-
nica scularis. *Est enim* Canonica hæc jus quoddam,
quæ aliqui Virginis, vel feminæ, ex eo quod assumptio
in Sororem, competunt certi proventus, ac locus
in Choro, & Capitulo. Canonica dicuntur, que facta
hac assumptione vivit juxta aliquot Canones, speciali
veste utitur, & cuidam Abbatissæ, vel Propositæ sub-
sunt. Dicuntur Scularis, quia tria Religionis vota
restituuntur oblationem ex Fundatricum pietate condon-
untur.

Quædam etiam in illis statuuntur.

Oppono: *Ratio:* Quia Regula id non exprimit, nec uitit
verbis sub mortali obligantibus, sed potius consultivi-
bus. Nec illæ preces possunt dici Officium diuinum
præceptum Canonicum, sed religiosum consultivum,
ut loquuntur DD.

*LXXXI. Resp. 3. Quod concernit Canonicas Scu-
lulares considerandum 1. an inhabitant Collegium*

*quod ante hac fuerit verum Monasterium Monialium,
gandeantque eum redditibus. Si sit, eo strictior eas
tenet obligatio. Qui enim succedit in locum, succe-*

*dit in jus, & obligationem. Considerandum 2. vel po-
tius examinanda est Canonissa prætentio, an non sit
communis Consorum sui Collegii sensus, quod ho-
ras privatum etiam omittendo peccent mortaliter.
Legi namque, quod in quadam simili Collegio Illustris-
sima Antistita solita fuerit admonere suas subditas,
quod mortaliter peccent Breviarium omittendo. Si
ergo communis ille sensus sit, judicandum est, eas
sub mortaliter teneri.*

Oppono: Communis dictarum Canonissarum ad
Chorum publicum, ubi est in usu, tenetur sub
mortali.

Ratio: Licet enim non sint Religiones, nec, ex-
cepta Antistita, habeant vota, uti nec proprie Be-
neficia, vel Præbendas, habent tamen fundatores redi-
tus Præbendas quodammodo affines. Item tenentur
obligari ex consuetudine. Accedit quod si Chorum
publicum, vel semel omittent, esset magnum scan-
dalum.

Dixi, ubi est in usu; legi, namque, alicubi ab
is nec Sacrum, nec Horas per hebdomadam cantari,
sed tantu diebus Dominicis Missas, Vesperas, ac
minores horas. Sed tunc maturè perpendendum, an
non sit abusus.

Ratio: 5. De mortali obligatione Canonissarum
scularium recitandi Breviarium privatum, valde ti-
midè loquuntur Doctores. Neusset in sua *Polyanthæ
morali* dicit esse probable quod non obligantur ob-
rationes dandam citat pro se *Lettius*, & *Gobat*. Hinc
posterior in *Theolog. Exam.* 1. *Tract. 5. num. 63.* sic
discritur: Peccant mortaliter illæ quæcula culpa cre-
vit, ut aliquo die omittantur publicum officium Ca-
nonicum, non tamen delinqunt mortaliter quæ bi-
dū, aut triduo negligunt Chorum, non necessaria ad
illam, aut etiam, quæ uno altero die nec domi-
nici in Choro recitat.

Ratione dat: Non enim fuit primaria intentio
Fundatricum, aut Fundatricem, vel Ecclesiam tamquam ministras
hujus, sed Chorus habent, & honestè pieque educantur.
Nihilominus tamen credibile est, eas
delinquere mortaliter, si una integræ hebdomadæ omittant:
nam tunc videntur repugnare graviter menti
Fundatricis, at non idcirco tenentur ad restitucionem.
Nec enim sunt proprie beneficiales, eti possit fieri sta-
tutum, ut si per multos dies absint, non sequunt accep-
tare fructus, aut certe illis non dentur. *Hoc ille.*

Ego sanè non tam multum de benignitate Fun-
datricum præsumo, ne occasionem præbeam negligi-
tatem, sed Chorus, & Capitulo. Canonissa dicuntur, que facta
hac assumptione vivit juxta aliquot Canones, speciali
veste utitur, & cuidam Abbatissæ, vel Propositæ sub-
sunt. Dicuntur Scularis, quia tria Religionis vota
restituuntur oblationem ex Fundatricum pietate condon-
untur.

Quædam etiam in illis statuuntur.

Oppono: *Ratio:* Quia Regula id non exprimit, nec uitit
verbis sub mortali obligantibus, sed potius consultivi-
bus. Nec illæ preces possunt dici Officium diuinum
præceptum Canonicum, sed religiosum consultivum,
ut loquuntur DD.

*LXXXII. Not. 2. ex S. D. supra q. 83, art. 13. in c. quod
attentio ad Orationem vocalem sit triplex. Una, quæ
attenditur ad verba, ne quis in eis erret. Secunda,*

qua

qua attendunt ad sensum verborum. *Tertia*, qua attendunt ad finem Orationis, & id est ad Deum, & ad rem pro qua oratur. Quae quidem est maxime necessaria. Et hanc etiam possunt habere idiota, dicit S. Th.

Not. 3. Intentionem, & attentionem, quocumque ex tribus his modis sumuntur, adhuc esse triplicem. 1. Formalem, seu actualē. 2. Virtutem. 3. Habitualē. *Prima* est ipso actu intentionis, & attentionis physice existens, & duplex: *Una* explicita, seu in actu signata, qua quis ad ipsam intentionem, & attentionem se reflectit, expresse adversens se intendere, aut attendere. *Altera* implicita, sive in actu exercito, quando nimirum advertens quid agat, voluntas illud agit, v. g. pro Missa Missale aperit, Collectas querit, Calicem instituit, Formam profert. Vel pro horis Breviarium inspicit, oranda inquirit, licet super intentionem explicite se non reflectat. *Virginis* iuxta Thomistas est virtus a priori relictā, seu qualitas, aut motio ex vi intentionis actualis impressa potentis externis, qui haec mouentur, v. g. ad facientes actiones sacramentales, vel ad recitandum Breviarium, ad opus continuandum; & hoc manet, quantum quis virtute primi propositi, vel actus, nulla (sive directe, v. g. per voluntariam retractationem; vel indirecte, v. g. exercendo actionem incompatibilē) contraria intentione revocati, in actione cepta, v. g. horarum recitationes, persisit: licet ex innata fragilitate mens ad alia distractatur, modò distractiōnē, dum adiutoriū, non consentiunt, sed ex propriis excludantur. *Habitualis* est quedam propensio, seu propensitas ad aliquid faciendum ex precedentibus actibus relictā, sic ut intentio actualis quidem aliquando præcesserit de facto, nec in se, nec in aliquo effectu, nisi in memoria, vel cogitatione hominis existat, unde, & esse potest in dormitionib, qui ex assuetudine certas actiones, quae non sunt humanae, faciunt, v. g. orant, loquuntur, disputant, &c. Est, & alia intentione, nimirum interpretativa, sed de hac *Tract. 11.*

Exam. 4. n. 32. in R. 3. His notatās

Resp. 1. Ut Oratio (etiam horarum Canonicarum) non solus legitime, & in ratione actus meritorii, & ad satisfaciendum precepto, sed etiam quoad substantiam fiat, necessaria est intention, & attention.

Ratio 1. pars: Oratio debet esse actus humanus, sive liber: Sed sine intentione non est talis, qua de causa actus dormientium, amentium, infantium, &c. non sunt humani, &c. Ergo.

Ratio 2. pars: Oratio est mentis in Deum elevatio: Sed mens ad Deum non elevatur, nisi attendat ad ea, quae lingua loquitur. Ergo.

Ratio 3. pars: Intentio, & attention actualis, licet sit omnium optima, non tamen est simpliciter necessaria sub Oratione: Habitualis non sufficit: virtus sufficit, & illa saltem est simpliciter necessaria: in probabiliti sententia.

Ratio 1. pars: Ad impossibile non est obligatio: Sed continua intention, & attention actualis est homini mortaliter impossibilis. Unde S. D. 3. p. q. 64. art. 8. ad 3. ait: „Habera intentionem auctum non est, totaliter positum in hominis potestate, quia prater intentionem, cum homo vult multum intendere, incipit alia cogitare secundum illud Psalm. 34. Cor. 3. meum dereliquerit me. Ergo.

Ratio 2. & 3. pars: Oratio debet esse actus humanus, & deliberatus: Sed ad illum non sufficit intention, vel attention habitualis, ut patet ex ejus descriptione, sufficit autem virtus, cum illa sit ipsa actualis in virtute relictā existens. Unde S. Th. q. 63. a. 13. ait: *Vix prime intentionis, qua quis ad ordinum accedit, reddit totam orationem meritoriam.* Ergo.

Resp. 3. Loquendo de triplici attentione in Not. 2. explicata, ad orationem, ejusque fructum sufficit prima, nimirum attentione ad verba, simul cum animo devotè colendi Deum. licet desit attenta ad sensum meditationis, ut patet in Monialibus, latine orantibus, & sensum non intelligentibus, nec sub recitatione plenumque in meditatione se exercentibus: si tamen simul

divina meditentur, optimè faciunt, ut, & illi qui simul attendunt ad sensum verborum, & Orationis finem. Sic enim omnes illæ attentiones concurrunt. *Ubi*

Not. 3. intentionem, & attentionem, quocumque ex tribus his modis sumuntur, adhuc esse triplicem. 1. Formalem, seu actualē. 2. Virtutem. 3. Habitualē. *Prima* est ipso actu intentionis, & attentionis physice existens, & duplex: *Una* explicita, seu in actu signata, qua quis ad ipsam intentionem, & attentionem se reflectit, expresse adversens se intendere, aut attendere. *Altera* implicita, sive in actu exercito, quando nimirum advertens quid agat, voluntas illud agit, v. g. pro Missa Missale aperit, Collectas querit, Calicem instituit, Formam profert. Vel pro horis Breviarium inspicit, oranda inquirit, licet super intentionem explicite se non reflectat. *Virginis* iuxta Thomistas est virtus a priori relictā, seu qualitas, aut motio ex vi intentionis actualis impressa potentis externis, qui haec mouentur, v. g. ad facientes actiones sacramentales, vel ad recitandum Breviarium, ad opus continuandum; & hoc manet, quantum quis virtute primi propositi, vel actus, nulla (sive directe, v. g. per voluntariam retractationem; vel indirecte, v. g. exercendo actionem incompatibilē) contraria intentione revocati, in actione cepta, v. g. horarum recitationes, persisit: licet ex innata fragilitate mens ad alia distractatur, modò distractiōnē, dum adiutoriū, non consentiunt, sed ex propriis excludantur. *Habitualis* est quedam propensio, seu propensitas ad aliquid faciendum ex precedentibus actibus relictā, sic ut intentio actualis quidem aliquando præcesserit de facto, nec in se, nec in aliquo effectu, nisi in memoria, vel cogitatione hominis existat, unde, & esse potest in dormitionib, qui ex assuetudine certas actiones, quae non sunt humanae, faciunt, v. g. orant, loquuntur, disputant, &c. Est, & alia intentione, nimirum interpretativa, sed de hac *Tract. 11.*

Exam. 5. in R. 3. *Ad 2.* *Ad 3.* *Ad 4.* *Ad 5.*

Ad 2. Potest aliquis orare, etiam cum fructu, & sub Oratione manus lavare, se vestire, sed tunc non potest esse attentus. Ergo.

Ad 3. Ecclesia non potest præcipere actum internum; sed intention, & attention est actus internus. Ergo.

Ad 4. Ergo sequitur, quod Clericus, & Religious mortaliter peccant, immo Clericus etiam teneatorem ad restitutionem fructum si sub horis, vel notabilis eorum parte nullam intentionem habeat; sed voluntariè distrahatur, quod tamen durum videatur.

Ad 5. disting. consq. Absoluta non tenetur, cum possit non orare, c. cons. Ex suppositione quod oret, & N. Cum ergo homo per orationem etiam non obligatoriam loquatur Deo, tenetur eam facere cum reverentia Deo debita.

Ad 2. N. min. Nam aliae sunt actiones cum inter-

na in & attentione compatibilis, ut sunt insinuatae, unde Sacerdoti celebrato præscribuntur preces dicendae inter indumentum; aliae vero sunt incompatibilis, v. g. scribere, calculare, ludere. Hinc obligationis sua non sufficit ille Canonicus, qui una manu Breviarium tenens, & orans, altera manu canes suos pavulare solebat sub continua oratione.

Ad 3. satisfactum est supra *Tract. 6.* *Exam. 5.*

Ad 4. R. admittendo sequelam; nam Ecclesia, dum a. Dolentes, de Celeb. Missar, sub virtute obedientie precipit, horas dici studiose, & devote? & Beneficiorum Fundatores non requirunt nudum sonum vocis, sed orationem propriè talem quæ non est sine attentione.

Ad 5. quo sequitur, quod & illi mortaliter peccant, (& si Clerici beneficiari sint) fructus pro rata restituere teneantur, qui syllabas, aut voices deglutiendo, aut syncopando tantum versuum partem corrumptunt, vel deglutiunt, ut inde fiat notabilis pars. *Idem* est de illis, qui alternatim legend, vel cantando, alternatum versum inchoant, antequam aliis priorem finirent.

Quer. VIII. Quam gravis est obligatio comprehendens in Choro, sive pro Religiosis, sive canonici? Quot Religiosi Chorum faciunt? Canonici sub Officio divino Missam legentes lucruntur tenebribus?

XXXIV. Res. 1. Communites Religiosorum tenebunt mortali quotidie in Ecclesia publice horas Canonicas persolvore. 2. Quæ obligatio non solùm afficit Prelatos ut attendant, subditosque compellant, Sed & singulos Religiosos Choro deputatos.

1. Parte tum ex immemoriis consuetudine, tum ex variis Pontificum Decretis constat.

2. Pars constat ex iisdem, & specialiter Decreto Clementis VIII. patet, quod nec Generales a servizio Chori sint immanes, nisi dum actus occupantur in proprio Officio munere.

Ex quo noster Donatus inferit, quod quamvis subditi mortaliter peccant, si sine justa causa omittant sequi Chorus per unum diem, adhuc tamen manus peccatum committant Superiores omittentes sequi Chorus per idem tempus, sine tamen legitimo impedimento, ut constat ex Clem. 1. de Celebrat. Missar. Tum quia Superioribus maximè incumbit cura boni communis; Tum etiam, quia alias erunt Canes latrare non va-aut non volentes, eorumque est, non lumen verbo, sed & opere docere. Similiter indubitate mor.

mortaliter peccant Superiores permittentes, ut etiam uno die, quo in Choro deberet dici, omittatur Officium B. V. Officium Defunct. Litanei majores in festo S. Marti, vel tribus diebus Rogationum, &c.

Ratio 3. part. Quia quis in particulari tenetur sub peccato, & quidem (si sit in re gravi) mortaliter, succurret bono communi, si sit in periculo.

Ergo. Resp. 2. Probabilis est, quod duo, vel tres non faciat Chorum.

Ratio 3. Chorus hic sumitur, non pro loco materiali, sed pro congregatione Choralium ad orandum, vel psallendum publice: Sed publica hæc oratio, & psalmodia cum deformitate fit a duobus, vel tribus. Ergo duo, vel tres non faciunt Chorum; & consequenter, si non major numerus compareat, alii sine justa causa emaneantur, in conscientia non excusantur.

Idem patet ex Inno. X. qui in sua Constitutione super suppressionem parvorum Conventuum vult, ut ad minus ibi stent quatuor Sacerdotes ad obediētiū ministrantur, non approbant, nec ex dissimilitude licita recitent. Nec video legitimū, ac solidum eos excusandi modum, nisi serius, inframitis, vel similis cause excusat; est profecto res hec periculosa.

LXXXV. Sed quid sentis de illis Canoniciis qui rarissime per annum, cum tamen possent, in Choro comparent, horas tam domi semper personavunt?

Non desunt DD. qui ob eamdem mox datam rationem illos, si scandalum, & contemptus desit, à mortali excusant, excepto casu, quo proper eorum absentiā Chorus negligetur. Sed quod hoc dicunt. Multa dissimilantur etiam à Praetatis Ecclesiis, quae tamen non approbant, nec ex dissimilitude licita recitent. Nec video legitimū, ac solidum eos excusandi modum, nisi serius, inframitis, vel similis cause excusat; est profecto res hec periculosa.

LXXXVI. Resp. 6. Ad ultimam Quesiti octavi partem, teste Gartia negativè fuisse declaratum, à Cardinalibus, nisi Missam tunc celebrent ex iussu Superioris. Quia autem hæc Declaratio videtur fundari in allegato decreto Trid. vi cuius Canonici per seipso deberent in Choro patere, hic autem rigor in sensu explicatio sit per conscientiū mitigatus; nec tales Canonici videtur ob id dammandi: consultis tamen foret stare Declarationi Cardini.

Quer. IX. Quomodo resolvit hos casus?

1. Quo Breviariorum utendum? Dominicanus potest in parte, teste Gartia negativè fuisse declaratum, à Romano?

2. Infirmus qui non potest persolvere totum, bene tamen partem, temtere?

3. Qui non potest per se, temtere horas orare per alium?

4. Quid censes de coco, & surdo? Vel de eo quod habet solium Diurnum, non vero Breviarium, ita ut desit sola Lectiones?

5. Liceat orare de Sancto? Vel etiam breve Officium de resurrectione dum est de feria?

6. Quid de pulsante Organum?

7. Quid de iniquisibus psalmos sub horis?

8. Excommunicatus temtere dicere horas?

9. Quinam potest cum aliquo dispensare in horis dicendis?

10. Este necessariò à Sacerdoti dicendum Matutinum ante Missam? Item. Liceat privatum dicere horas sub Missa præcepit?

11. Quæ sunt causa excusantes à Breviario?

LXXXVII. Resp. ad 1. Clerici sub peccato mortali tenentur ut Breviario Romano juxta ritum suæ Diocesis, saltem dum sunt intra illam. Dum vero sunt in alia, in qua celebratur festum illi Diocesis proprium possunt se accommodare. *Idem* in caso quo Romanum habere non possint, bene tamen alterius Religiosi, illo ad interim uti deberent. Similiter Religiosi ex privilegio proprium Breviarium habentes, ut Dominicani, & alii, tenentur sub mortali illo uti juxta suum ritum, nisi forte aliud habere non possint quam Romanum, vel simile. Sed ad libitum, & sine necessitate ab eo, etiam extra Chorum, recedere peccatum est. Quia suum, & non aliud pro sua Religione approbatum est. *Et dato*, probable esse, quod quis privatum pro libitu possit uti Romano, motus hac ratione, quod se conformet Ecclesiæ Romanae Ecclesiæ omniū Marii: *Ex hoc tamen non sequitur, Religiosum licet ad placitum posse uti etiam Breviario proprio alius religionis*, v. g. Dominicane, ob rationem oppositam.

LXXXVIII. *Ad 2.* Si possit saltem recitare Matutinum, vel aliam integrum horam, tenetur. Si vero solam hymnum, vel unum alterumve psalmum, ad nihil tenetur.

Ratio: Quia alias vix ullus infirmus excusatur ab horis, quia vix illius est, qui non possit saltem aliquid orare, immo infirmus fieret perplexus: difficile enim est discernere quantum possit orare.

Gravis ergo infirmitas excusat, si iudicio prudenter medicis horarum recitationis magis nocet: Tum quia Ecclesia non ceaseretur obligare cum tanto periculo; Tum quia, ut leuit obligat, debet esse moraliter possibilis, ad eosque humano usum accommodata. Si infirmitas accedit statutis horis, ut quartana, recitatione præveniatur, vel fiat post paroxysmum: Qui non potest sine, bene tamen cum socio, eumque commode potest habere, tenetur; Ita enim dictum obligatio implendi præceptum, quia debitum tenetur solvere eo modo, quo possumus commode. Et hoc maximè praticare debet infirmus habens pinguis Beneficium.

Not. hanc Propositionem ab Innoc. XI. num. 54. esse damnatam: *Quia non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquias horas, ad nihil tenetur,* quia major pars trahit se ad minorem.

Xc. Ad 3. talis quidem bene facere, sed non tenetur. Quia omnis dicendi horas est personale, est que ad dicendum, non ad audiendum.

Ad 4. Si cœci possit horas memoriter recitare, vel si possit cum socio, eumque commode habere possit, tenetur ob rationem ante de infirmo insinuatum. *Secus,* ad nihil tenetur de horis, quia ad impossibile non datur obligatio. Debet tamen supplere, per alias preces, v. g. Officium B. V. Rosaria, &c. arbitrio Superioris, à quo si tunc simul petatur dispensatio, securissime agitur.

Surdus, loquens potens, tenetur ad horas; non enim tenetur sic audire, cum non possit, sed sufficit, quod ore pronuntiet, & mente attendat. Satisfaci etiam in Choro cum aliis cantando, licet alios non audiat. Immò homo non surdaster, licet bene faciat, horas orando sic ut ipse se audiatur, ad hoc tamen non est sub peccato obligatus. Quia obligatio hac, puta, in privata recitatione, non est ad audiendum, ut dicitur, sed ad dicendum: potest autem fieri vocalis oratio, licet orans se non audiat: quia fit semper cum aliquo sono. Et oppositum est durum graviter audiendi, vel orantibus in strepitu, aut vento vehementi.

Ad 5. illud de habente solum Diuenum, R. teneri dicere id, quod potest. Immò ex rationabili causa possent hora orari exceptis Lectionibus, & haec dicti postea.

XCI. Ad 5. Non desunt DD. dicentes esse solum veniale, eo quod putent esse solum mutationem accidentalē, & de necessitate præcepti solum esse septem horas. Verum tamen, & probabilis est, esse mortale, licet tantum semel factum.

Ratio: Quia *Pius V.* præcipit recitari Officium juxta formam a ipsa præscriptam: Sed ad hanc formam pertinet distributio Officii in tempora, festa, & dies. Ergo. Uadé *Alexander VII.* 1666, in terminis dannat, ad minus ut scandalosum hanc Propositionem: In die Palmarum recitans Officium Paschale sufficiunt præcepto. Ubi & hanc: *Unico Officio potest qui satisfacere dupli præcepto pro die presenti, & crastino.*

XCII. Ad 6. & 7. Organista tenetur sub mortali Officium privatum dicere. Qui Psalmos inquirunt, liberos transferunt, campanas pulsant, aut thurificantes occupantur, si retenta interna attentione cum aliis simul ore, vel totum in silentio dicant, satisfacient ut pater ex his, quae ante dixi de actionibus cum Breviario compatibilibus. Quae si etiam de Organista (quod ipsem scit) veritatem, etiam satisfacit. *Secus* omnes illi tenentur reterere, si quid notabile omissant non verò, si modicum, pro hoc enim satisfacit Chorus. Dum uero Versus in Organo pulsatur, illi debet ab uno in Choro alta voce dici; ut ab omnibus intellegatur, alia non satisfaciant, nisi submissè dicant, si ab alio non intellegant. Sicut dum alternatim psallitur, Chorus tacens debet alterum bene intelligere.

XCIII. Ad 8. Excommunicatus etiam excommunicatione majori tenetur dicere horas privatim.

Ratio: Quia alias ex sua iniuncta reportaret commodum, nimirum allevationem; sed non debet dicere Dominus vobiscum ante Collectas, licet si Sacerdos, quia hoc dicatur nomine Ecclesiæ, à qua ille est praescius: unde debet dicere: *Dominus exaudi orat.* &c.

XCV. Ad 9. Potest Papa cum omnibus. Licet enim Beneficium detur proper Officium, hoc tamen est per sacros Canones. Ex iure tamē naturæ talis auctoritate dispensatus teneretur ad quid aliud, ad regatrandum. Episcopus potest, si non propriè dispensate, saltem ex justa v. g. infirmitatis causa, suis subditis licentiam omittendi horas dare, interpretando ius Canonicum qualiter dispensat, vel illud interpretatur in materia jejuniū vel die festi. Quid Pralati Regulares circa suos ex privilegio possint, à Choro eos dispensare, patet ex decreto Clement. *VIII.* in quo dicitur: „Cum Leitoribus autem, & Prædicatoribus Superioribus, res ipsa tantum diebus, quibus eos legere, aut praedicare contingit, dispensare possint.“ Idem quoque præstare valent cum agrois, & studiorum causa legitime impediti. Hinc absolute, & simpliciter eos à Choro dispensare non possunt.

Ratio et: Quia nemo Papa inferior, potest dispense in Iure Papal, & universali consuetudine Ecclesiæ, nisi ex commissione, & legitima causa. Circa recitationem privatam possunt id, quod antice dictum est de Episcopo.

Abatissa, utpote incapax Jurisdictionis spiritualis, cum infirmis suis Monialibus quoad horas dispensare non potest, potest tamen ex commissione sui Praelati declarare causam ab horis etiam privatis excusantem.

XCV. Ad 10. Certum est, loquendo de publica horarum persolutione in Choro, debere consuetas horas præmitti ante Missam Conventionalem. Probabilis est, nullum, vel salem non esse mortale peccatum (maxime si fiat ex rationabili causa) celebrare Missam, non recitatis privatim Matutinum cum Laudibus, licet sit de consilio, & decentia aliqua. Miserigordia est venialis.

Ratio: Quia nulla de hoc extat lex vel præceptum, & ex materia levi, nec notabiliter faci majorem. Dei cultum, aut sacri mysterii reverentiam. Nec est necessarium ex natura rei, nec ex connexione inter utrumque, nec ex consuetudine. Licet enim pii Sacerdotes iuxta Rubricas Romani Breviarium ita præficiunt, hoc solum probat fieri decentia, devotionis, ac dispositionis gratia, non ex necessitate præcepti.

Ad 11. quod additur, *Dico, etiam probabilitas videtur, quod qui orat horas sub Missa præcepta, eodem actu satisfacit utriusque præcepto.*

Ratio: Quia illi duo actus Religionis, nimirum audiare Missam, & recitare horas, in omni integritate sunt compositibiles, quia talis adest Missæ præsentia corporal, & moral: per neutrum enim ab altero distrahitur, retinet namque unam saltem ex tripli attentione supra explicita; quia non tenetur attendere ad verba Sacerdotis; sed reverenter interesse ministerio Sacerdotis apud aram, illum videndo, vel audiendo, quod fit recitando horas. Nihilominus melius facit, si sub Missa præcepta ore preces non præcepitas, & horas Canonicas allo tempore.

XCVI. Ad 11. potest ex dictis. Causa enim à Breviario excusantes. 1. Prima est cœcitas, vel infirmitas in sensu ad 4. casum explicato. Secunda, Inculpabilis carentia Breviarium, v. g. in itinere derelicti; quando autem tunc supplendum; patet ex dictis. Qui liberè Breviarium project in flumen, tamdiu peccat non orando, quandiu eum non ponetis projecisse. Dum vero sincrè ponitis, omissione ei non amplius imputatur ad culpam, quia carens Breviarium non est ei amplius voluntaria. Tertia. Repentina, & gravis occupatio, que cum horarum recitatione non potest perfici, & sine scandalo vel peccato, aut gravi sive sui, sive aliorum incommodo, nequit differ-

ferri, v. g. cura infirmorum, concio, confessionum audito, publica lectio, &c. Sed rarissimum est talis casus, ut hora non possit anticipari, vel dici post negotium. Quarta, Dispensatio, prout explicatum est ad casum 9.

Celebratio Festorum.

S. D. Quest. 122. artic. 4.

QUERO X. Quid est Festum, cur, & à quo institutum; quando incidit, quoniam de eo præceptum tam ad agendum, tam ad omitendum?

XCVII. Resp. 1. Festum significat diem institutum ad vacandum Deo per opera Religionis, & abstinentiam ab opere servi. Talia festa sunt, Christi, Beatae Virginis, Apostolorum, &c. Inter haec numeratur dies Dominicæ, dicta a Domino Salvatore; sicut alla festa, ita, & dies Dominicæ quadam determinatione temporis est instituta ab Ecclesiæ, ac successor Sabatto, quod sanctificabatur à Judæis, tanquam dies septimus. Unde *Esd.* 20. præmissum præcepto de sanctificatione Sabati assignatur *ratio:* Quia sex diebus fecit Deus Cœlum, & terram, & in septima die relinquivit.

Ratio: 2. Ecclesia potest mutare diem Sabatti in Dominicam. *Declaratur ex S. Th. cit. art. 4 ad 1. ubi docet quod præceptum de sanctificatione Sabati, est partim morale, partim ceremoniale: morale quidem quantum ad hoc, quod homo deputat aliquod tempus vita sua ad vacandum divinis; inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cuilibet relñ necessarium deputatur aliquod tempus, scilicet corporali reflectioni, somno, & alijs huiusmodi. Unde etiam spirituali reflectioni, quia mens hominis in Deo reficitur, secundum dictamen naturalis rationis aliquod tempus deputat homo, & iuxta hos S. D. art. 2: Præceptum de sanctificatione Sabati esse morale, & poni inter præcepta Decalogi, nec determinat speciale tempus in signum creationis mundi, est ceremoniale, & figurativum, & sic potuit mutari quoad diem taxatam. Pro quo*

Ratio: 3. Ecclesia justè instituit diem Dominicam loco Sabatti.

Ratio: Quia in die Dominicæ multa præclara furent gesta, nimirum mundus creatus, Christus devota morte in eo resurrexit, Apostoli prædicandi, & baptizandi potestem accepert, Spiritus S. datum.

Ratio: 4. Festum diversimodè incipit respectu diversorum actuum humanorum. Quod Jejunum incipit à media nocte præcedens vigilia. Quod Officium Ecclesiæ incipit a primis Vesperis. Quod Confessione ab opere servili incipit ab occasu Solis (ubi famem consuetudo loci est attendenda) & terminatur in vespera sequenti. Communiter tamen dicuntur, quod ab una ad alteram medianam noctem. Tandem, quod oblationem auditio Missæ ab ortu Solis.

Ratio: 5. Præceptum de celebratione festi est affirmativum, quo prescribuntur opera in eo facienda, ut Missa, Concio audienda, Vespa frequentanda; & est negativum, quo prescribuntur opera omittenda, nimirum servilia.

Ratio: 6. Sub Sacro obligatorio se occupare in lectio aliquis libri, si fiat per modum orationis, & devouta occupationis, peccatum non est; si per modum studi, aut profane recreacionis animi, est peccatum mortale.

Ratio: 7. In die Festo audire Concionem, & Vesperas, est quidem de consilio, & valde proficuum, at Deo gratum, non tamen est de præcepto, sed ad auditionem Missæ est obligatio sub mortali. Nam ut habeat præceptum Ecclesiæ, *sacrum Missæ officium diebus festis reverenter*, id est, cum debita attentione, & devotione audire, interessendo non solum corpore, etiam exterius modestè compiendo, sed, & de levito animo, alia non satisfacit præcepto, ut habeat probabilior sententia.

Hoc tamen præceptum impletur, etsi Missa audia-

tur extra Ecclesiam Parochialem, modo desiit comit ad annos discretionis, quia autem hoc tempus non potest generaliter determinari, tunc est, pueros ad Missam audiendam mittere exacto septennio, tunc enim presumuntur capaces dolii, & peccati, nisi invincibilis ignorancia eos excusat.

Ratio: 8. Ut satisfaci præcepto de audienda Missa, non est necesse ut quis celebrantem videat, vel audiatur, sed sufficit, si ita moraliter presens sit, ut ex quibusdam signis colligat, quid Sacerdos celebrans agat: Ut patet tum in magno confusum populi, tum in cœcis, ac surris, vel dum Sacerdos valde submisus legit. Hinc Donatus noster tom 3. Tr. 7. q. 107. 3. bene sentit, quid etiam is, qui est fenestræ vicinæ dominus sua videt, & audit vocem Sacerdotis alte missantis, absque illo dubio debet dici presens vicinus, & unus de circumstantibus ad Missam. Hoc tamen communiter non debet practicari.

Ratio: 9. Not. quod *Innoc. XI.* damnaverit duas Propositiones, n. 52. Præceptum seruandi Festa non obligat sub mortali deposito scandalo, si abit contemptus. Et n. 53. Satisfici præcepto Ecclesiæ de audiendo Sacerdotis, qui duas ejus partes, immo quatuor simus à diversis celebrantibus audi.

Ratio: 10. *Quero X.* Quid est Festum, cur, & à quo institutum; quando incidit, quoniam de eo præceptum tam ad vacandum divinis, inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc, quod cuilibet relñ necessarium deputatur aliquod tempus, scilicet corporali reflectioni, somno, & alijs huiusmodi. Unde etiam spirituali reflectioni, quia mens hominis in Deo reficitur, secundum sententiam non esse, notabilem partem, adeo quod mortaliter non peccari, si quis à principio Missæ adit usque ad Communione Sacerdotis inclusum est: vel à principio Epistolaæ usque ad benedictionem. *Alli dicunt,* tertiam partem Missæ, vel circiter, esse partem notabilem. Que vero tertia pars sit, non definitur, prouide in hoc prudenti judicio opus est.

Ratio: 11. Resp. 4. Qui à duobus Sacerdotibus non simul, sed successivè audit medieatem Missæ, v. g. vienens ad unam partem immediate post Conscriptionem, & ea finita eo usque audit statim alteram, non peccat mortaliter, venialis tamen delinquit, si ex negligenti fiat.

Ratio: 12. Quia audit integrum Missam, licet inverso ordine. Ergo præceptum impliet, etsi in modo, & perfectione deficiat.

Ratio: 13. Sub Missa fabulari, peccatum est, venialis, si per modicam, mortale, si per notabilem (nimirum tertiam, vel circiter) Missæ partem fiat; cum sepe accidit grave scandalum aliorum presentium. Idem est de distractione voluntaria mentis, proportionabiliter ut supra dictum est de attentione ad horas Canonicas requisita, quia vide. Ceterum pauc verba in necessitate vel civilitate (ne quis morosus videatur) proferre, & non pluram, ac necessitas, vel civilitas requirit cum motu honestum sit, culpa vacare potest.

Ratio: 14. Sub Sacro obligatorio se occupare in lectio aliquis libri, si fiat per modum orationis, & devouta occupationis, peccatum non est; si per modum studi, aut profane recreacionis animi, est peccatum mortale.

Ratio: 15. Qui attentione requisita consistit in devota mente occupatione, precium recitatione, Sacramenti adoratione, rerum divinarum sub Sacro consideratione, spirituali Communione, & simili actu, quo Deus honoratur.

Ratio: 16. Dum alia Missa commode haberi possunt, sed sine necessitate faciendo Confessionem sacramentalē, præserit longam, sub Missa obligatoria, hoc præceptum non impletur.

Ratio: 17. Hoc tamen præceptum impletur, etsi Missa audia-

vis in tali confiteat; *tum* etiam quia peccatorum accusatio non est opus per modum orationis, aut meditationis, nec cum ea stat, ut homo attendat ad actiones celebrantur; vel certe minus attendat ad sui accusacionem.

Dixi, sine necessitate; Quia interdum in pagis, ubi unica solum est Missa, dum alius Sacrorum celebratur in Filiali, & aliis in principali Ecclesia, sub eius Missa prior confessiones audit, aut esse vix potest. Observari etiam hic potest, an Sacrum sit sacramentum, ita ut Sacerdote paucante, musica protrahatur.

CII. Resp. 8. De garreritibus sub alio officio d'vino v. g. Mautinorum, Vesperarum, Processionis, &c. non obligant sub peccato, distinguendum est: Si fiat longo tempore, præsumt alias turbando, peccat mortaliter; quia committit nosamur irreverentiam, & scandalum. Si fiat modico tempore, & sic scandalo, est veniale per parvatum.

Not. Extra tempus divini Officii in Ecclesia garrisire, ducentur discursus honestos, nullum est peccatum; ducentur, discursus inutiles, vanos, otiosos, &c. Non est nisi veniale, qui irreverentia est levius.

CIII. Resp. 9. Excusat ab auditione Missa impotens spiritualiter, ut si quis subjebeat interdicto vel excommunicationi, & per ipsum non est, quomodo absolvatur. Vel si ipse celebriat sit notorius Clerici percussor, vel de crimen denuntiatus tamquam vitandus. Item excusat impotens corporalis. Et hoc est duplex, una simpliciter talis, ac physica, quae est in carceris, lecto affixis, mari navigantibus; altera moralis, ut si Missam audiire non possit nisi cum magna difficultate, vel jactura bonorum animi, corporis, fortunae. *Pro quo*

Resp. 10. Impotens moraliter excusat. *I. Eos,* qui sine periculo spirituali ruinae suæ, vel qui sine pudore, & infamie non possunt domo exire, ut honesta mulier carens honesto habitu, vel pragmatis ex occulta fornicatione. Quia Ecclesia non videtur obligare cum tanta confusione.

II. Infirmos, quibus medicus suscit, ut domi maneat, & servientes infirmis, qui soli non sunt reliquendi; & eos qui se continent domi ob probabile periculum pestis. *3. Matres, & famulas,* quae debent assistere infantibus. *4. Eos* qui procil distant ab Ecclesia, præsumt quando aura non faver, ubi tamen bene perpendeant sunt conditions personarum, via, temporis, consuetudinis loci. *5. Ad cavenda damna custodientes pecora, ades, &c.* qui tamen sunt monte, ut alterem, seu vadant per vices. *6. Itinerantes,* Missam audiendo itinerandi (v. g. navi-gandi) occasionem vel socium sibi validè utilem amissi; qui tamen, si possint, tenetur prevenire, nisi bona fide supponant se in via habitu Missam. *7. Eos* qui à Missa impedituntur officiis vel gravis negoti causa, ut Milites Stationarii, Excubitorum, gregum custodes. *8. Mulieres, pueros, famulos, quos mariti, parantes, domini nolunt permittere ire ad Ecclesiam, dummodo non fiat consuetudo, nec in contemptum Religionis.* Quod si famulus frequenter à domino impediatur, teneat eum relinquerre prima opportunitate. *9. Idem est de Opificiis quos Magistri, v. g. Sartores, Sutores, &c.* in vigilis, & Sabbatis aut frequenter labore cogant sine justa causa. *10. Viduas maritum lugentes ad aliquod tempus, ubi est consuetudo, ut domo non extant.* *11. Pueras tempore purificationis.*

QUÆRERO XII. A quibus operibus ex præcepto abstinentium in festo?

CIV. Resp. 1. Ab operibus servilibus, patet ex illo Levit. 23. *Omne opus servile non faciet in eo, nimis in Sabbatho.* Opus autem servile dicuntur in die Sabbatho. *Eos autem triple servitus, quod S. D. cit. art. 4. ad 3. fusè explicat dicens:* *"Una est, quia homo servit peccato, secundum illud: Qui facit peccatum, servus est peccati; Et secundum hoc omne opus peccati dicuntur servile. Alia verò servus, vilus est, quia homo servit homini.* Est autem ho-

"mo alterius servus, non secundum mentem, sed secundum corpus. Et ideo opera servilia secundum hoc dicuntur opera corporalia, in quibus unus homo alteri servit. Tertia autem est servitus Dei, & secundum hoc opus servile posset dici opus latræ, quod pertinet ad Dei servitium. Si autem sic intelligatur opus servile, non prohibetur in die Sabbathi, quia non esset contrarium fini observationis Sabbathi.

Hac S. D.

Quibusdam omissis subdit *i.*, Similiter nullus spiritualis opus exercitium est contra observantiam Sabbathi, puta, si quis doceat verbo, vel scripto. Unde Num. 25. dicit Glossa, quod fabri, & huiusmodi artifices ostiatur in die Sabbathi, lector autem divina Legis, vel doctor ab opere suo non desinit. Nec tamen contaminatur Sabbathum, sed alla opera servilia, quæ dicuntur servilia primo vel secundo modo, contrariantur observantiae Sabbathi, in quantum impedient applicationem hominis ad divina. Hæc ibi.

Subdit 2. quibusdam omissione: *"Opera corporalia ad spiritualem Dei cultum non pertinencia in tantum servilia dicuntur, in quantum propriè pertinet ad servientes: in quantum vero sunt communia, & servis, & liberis, servilia non dicuntur.*

Quilibet autem tam servus, quam liber tenet in necessariis providere tam sibi quam proximo, praecipue quidem his, quæ ad salutem corporis pertinent, secundum illud Prov. 24. Erue eos qui dicuntur ad mortem. Secundario autem etiam in dampno rerum vitando, secundum illud Deut. 22. *Non vidabis bovem fratris tui, aut ovem errantem, & præterib[us], sed redi[es] fratri tuo.* Et idem opus corporale pertinet ad conservandam salutem propriæ, pri corporis non violat Sabbathum. Ita S. Thom. exemplificans in *Machiobois* (c. 2.) Sabbatho pugnabitibus, & in Disciplinis Matth. 12. propter necessitatem in Sabbatho spicas colligentibus.

Siddit 3. Similiter etiam opus corporale quod ordinatur ad salutem corporalem alterius, non est contra observantiam Sabbathi. Unde dicitur Joan. 7. *Mibi indigannini, quia totum hominem sabbatum feci in Sabbatho.* Similiter etiam opus corporale, quod ordinatur ad immensum damnum rei exterioris vitandum, non violat Sabbathum. Unde dicit Dominus Matth. 12. *Quis ex vobis homo, qui habet unam ovem, & si ceciderit Sabbatho in favorem, nonne temebit, & levabit eam?* Hæc S. D. Ex quibus solvantur multi Casus.

Norat idem S.D. in R. ad 4. quod non sit ita stricta prohibitory operandi in die Dominicæ, sicut fuit in die Sabbathi, sed quedam opera conceduntur in die Dominicæ, quæ in die Sabbathi prohibiuntur, siicut decoctio ciborum, & alia huiusmodi.

CV. Opus servile est, quod exercetur mediante corpore, & proprie spectat ad servientes. *Ita patet clare ex adductis verbis Angelici Doctoris.* Unus servilia non sicut, adeoque licita in Festo, libros describere, etiam lucri gratia, modicu[m] pingendo delineare, vel efformare ac linere, discendi causa; itinerari, contractus facere, ad scopum jaculari, modestè sine strepitu & clamore circa vesperam, seu tempore divini Officii elapsu per auctum venari, modestè v. g. hamo pistari. Quia haec omnia cum his clausis non sunt potius per servos quam per dominos. Et supponunt deesse scandalum, & Missam non negligi. Si vero in actione pingendi, venatione, piscatione quæ diuersis limites transgrediatur, servilia, seu servis propria, & consequenter in die festo graviter prohibita censentur. Nec debet pietio quod hoc scriptum comparari, licet enim physice quodammodo convenient, cum prior in ducentis lineis, altera in ducentis figuris consistat, & ultra que quamdam animi voluntatem aferat, quod videatur spectare ad artes liberales; ast mortaliter, & prudenti judicio plurimum differant, si pietio multum protrahatur.

Resp. 3. In die festo laborare minori tempore quam

una

De Celebratione Festorum.

una hora, est peccatum veniale propter parvitatem materie. Laborare per duas horas, certe est mortale.

Laborare una longa hora eodem die festo, vel diversis interrupcis vicibus notable tempus ob moralem continuationem constituentibus (proportionabiliter ut supra furoris minuti dictum) esse mortale, probabilis est. *Sechs* si fiat in diversis Festis, tum quia non est moralis continuation, non quicunque abstimenti ab opere servili (ut, & audiendi Missam) est annexa diei festo, & cum eo expirat, consequenter, & transgressio inde

de necessitate confienda.

Tertio. Iste deliquit omitendo Missam in die Festo, si enim illam audisset aut prius, aut postea, non peccaret sic ludando, jam autem omissione propriam speciem sortitur non ex actu, cui per accidens annescitur, sed ex proprio suo genere, etiam nullus interveniat actus. Ac proinde iste, qui omisi audire Sacrum, vacans illa hora ludo, non specificatur omisso ex acto, sed ex divino cultu, cui opponitur omissionis peccato, de necessitate confienda.

Tandem excessus in ludo, secundum defectum de-

bitarum circumstantiarum, non est peccatum mortale, nisi quando est tantus, ut ducat in contemptum Dei expressum, vel interpretativum Dei, aut legis Canonice vel civilis, ut docet S. Th. 2. 2. g. 168. a. 3. Et ita tempus circumstantia tunc solum reddit illicitum ludum, et quod sunt ludi laboriosi, aut tolos dei consumptivi, etiam non omissionis divinis; sed laboriosi, qui sunt serviles, & contra præceptum celebrationis festi continent culpam mortalem; alii autem cum non sint serviles, sed liberales, includunt solum culpam veniale, quatenus consumptiu[m] die festi in iis vanis, non omissionis divinis, est præterceptum festorum, & non contra. Et ideo scit ludus pile, eo manè festivo, audita Missa, non esset scelus mortiferum, ita si ex tali ludo sequatur omissione Missa, tota culpa consistit in tali omissione: nam in huiusmodi peccatis omissionis, negligencie, & ignorancia, quæ sunt species omissionis, tantum mali inest, quantum omissionis secundum suas species convenit. *Caj. 2. 2. q. 168. art. 3. & 12. q. 72. art. 9.*

Ex his facile est respondere in contrarium adducatis, agunt enim de ludis, vel laboriosis serviliter, vel legi prohibiti, aut ex alia circumstantia, quam omissionis divinorum malis; secus autem de lusi pile, & alijs huiusmodi ad animum recreandum instituti, & ideo est culpabilis.

Secondo. Quia bella justa sine necessitate inita diebus festis sunt illicita, etiam si Missa non omittatur ut est test. cum gloss. in cap. Si nulla 23. q. 8.

Tertio. Quia actio illa tota manu ante Sacrum audita exercita, non potest non generare scandalum, & ideo est culpabilis.

Quarto. Quia in illo ludo exposuit se periculo peccandi lethali, ut ex ipso eventu constat: ergo inculpat ludit, & est per se confitenda tanquam distincta ab auditione Missæ.

Confirmator. *Auctoritate Tullii, primi de Officiis, ubi dicitur, Ludo, & joco uti quidem licet, sed sic somno, & quietibus exercitis, tunc cum gravibus, serisque rebus satisficeris. Ergo cum Michael lusserit, antequam sacrificetur præcepto de audiendo sacro, virtuosus, rationique contrarius fuit talis ludus, ac proinde in confessione explicandus.*

Denuo. *Marius,* qui ex inordinato amore uxoris furatur, duplex incurrit peccatum, unum, quod furatur, alterum, quod inordinato uxore amat. Ergo qui ex inordinato amore lusus omittit audiendum sacro, virtuosus, rationique contrarius fuit talis ludus, ac in die festo exercitare audita Missa, non sunt mortifici.

Ad primum ergo dicitur, hastiludia esse in die festo vetita, quia in illis requiriuntur mulius servili labor, qui in diebus festis non est licetus.

Ad secundum Resp. Quod bella etiam justa, quia labores serviles in illis interveniunt; & quod ad victoriæ obtinendam divinum auxilium est speciatim implorandum, in festo cultu divino dicato prohibetur, secus autem est in ludis illis, quibus dilectio lusus queritur, & ad anima quietem ordinatur.

Ad tertium negatur ex tali ludo dari scandalum, quando fit moderatè; quoniam nullus legis contemptus hic intervenit, & maximè ubi in more est possit, scilicet ludere, in his enim, quæ solum sunt mala, quia prohibita propter abusum, consuetudo existens. Non tamen negatur publice ludere ad pilam die festo ante audiendum Sacrum, ubi non esset in uso, & generare posset scandalum videntibus, seu occasione non audiendi Missam, & divina, culpari esse mortale, non ratione intrinseca, sed extrinseca, nempe vel scandali, & ruinæ, quem alius patitur, vel omissionis subsecute, sed non erit peccatum specie, aut numero distinctum ab ipsa Missa omissione.

Probatur præmissum. Quia iste ludus non est ex iis, qui continent laborem servilem, sed liberales, & idem consumptiu[m] festi in eo absque omissione divinorum, non est contra præceptum de non servando festo, & proprie, si ita exceditur in ipso, ut non audiatur Missa debita audiiri, committitur solum una culpa, sed non plures.

Secundus. Hæc circumstantia, quæ est omittere Missam propter ludum pile, non mutat speciem peccati, quia similis ludus non est ex se malus, neque speciali aliquo præcepto prohibitus, ut constat, immo etiam neque agravatur, cum nec multiplicet rationem peccati, nec augear deformitatem provenientem ex alia circumstantia, ut declarat S. Th. 2. 2. q. 73. art. 3. Et ideo, cum hic non interveniat aut causa ejus, non tamen incepit peccatum, quando incepit lusus cum animo audiendi Missam, sed tunc quando Missa non est audita, & quod illa omissione eo

ins.

instanti incipit habere rationem culpa formaliter, & completa; qua tamen si fuit voluntaria in causa precedente, habet solum in ea esse inchoativę, & obiectivę, non quod constituant pecata; unum, quod sit ludere pila, alterum omittere Missam, sed unum dumtaxat quod est, non audire Sacrum. S. Th. 2. 2. q. 79. art. 3. ad 3.

Ad quinque dicuntur, quod ut ludus sit virtus Eutropie, & requiri ut delectatio, qua in ea habetur, secundum regulam rationis ordinetur ad aliquam animi recreationem, & quietem. Et de tali loquitur Cicero in lib. de Officio, quandam autem est excessus in ludo, secundum defectum debitarium circumstanciarum, ne cum aliquo uitio iudeo temporebus, vel locis indebitis, aut etiam contra convenientiam negotii, se personae, est vitiōsus; sed non lethalis, nisi tanta sit vehementia affectus ad ludum, ut ducat in contemptum expressum, vel interpretatum Dei, aut legis Canonice, seu civitis id quod in presenti illo non repertitur, & excessus in illo fuit tantum redidūtivus malus ex omissione. Cajet. 2. 2. q. 168. art. 3.

QUÆRERO III. Quæ sunt legitime cause excusantes à celebratione Festorum, seu ob quas labore licet in illis?

CIVI. Resp. Variez sunt, sed fermè omnes reducuntur ad necessitatem laborandi, sive publicam, sive privatum, ad evitandum notabile dampnum, sive in proprio, sive in proximi corpore, aut bonis, iusta receptionem Theologorum maximam, præcepta Ecclesiæ, utpote leges humanas, non obligare, cum gravi damnatione, adeoque præsumi posse, non esse Ecclesiæ intentionem obligandi cum tanto rigore: quia jugum Domini suave est. Hinc

Primum excusantur à feriatione Chirurgi pro necessaria aperienda venæ, apothecarii, pistores, moltores, presariori à ventis, & affluvi aqua pendentes, fabrificari ad ferrando equos itinerantium, laniones propter publicam necessitatem, in quantum labore illi requiri, & non ultra: tenentur audire Missam, si possint, & occasionem habeant. Barbitonires si unam, alteram barbam radant, mortaliter non peccant, scilicet si multas, nisi excusat loci consuetudo scientibus, & non contradicentibus Ecclesiæ Prelatis, seu locorum Episcopis introducta, ac certis regulis prudenter limitata, ut nimis ille labor non fiat cum scandalo, ne publici, aut apteri officiis, nec sub officio divino, sed quasi clam, &c.

Secundum. Qui vacant operibus vita necessariis, ut quibus coquunt, ligna findunt, aquam vel ligna procula asportant, sed præcisè quantum pro illo die opus est. Qui deficiente pane, vespere preparant farinam ad pinsendum speciem die non festo. Cavenimus tamen, ne Missa negligatur, & ne tales labores studiose reserventur in diem festum, quia hoc cederet in fraudem Legis.

Terter: Pauperes operari, qui ob necessitatem corporalem non possunt cessare à labore, sine quo familiam sustentare nequeant, modo desit scandalum, & audiunt Sacrum.

Quartus. Qui feriendo patenter notabile dampnum in suis bonis. Sic Rustici in die festo propter probable periculum tempestatis post divinum officium colligunt frenum, & fruges, saltem cum licentia Parochi. Item extenduntur linteamina lora, ne destruantur. Pauperes ancillæ reficiunt sui vestimenta, dum alii diebus id eis à dominis non permitiuntur.

Quinque: Sartores laborantes pro exercitu vel nuptiis celebrandis, que non possunt differri. Mulieres, pueri, famuli, artifices, quando à suis maritis, parentibus, dominis, alijsve auctoritate prædictis (quorum disgratis eis esset graviter nociva) severè ad laborandum urguntur: sed Missa non est negligenda.

Sexto: Vendentes (sacro non neglegto) in die festo necessaria vita, v. gr. carnem, pullos, oves, butyrum, fructus, & similia ad urbes portantes, v. g. rustici, ne alii diebus suum laborem prætermittant.

QUÆRERO XIV. Festum ligatne extra territorium,

& itinerantes? *Examen. V. q. 1. ad 3.*

CVII. Resp. 1. De itineribus, & vagis habes supra T. 6. Exam. 5. n. 84. & seqq.

Resp. 2. Non peccat qui secluso scandalum pridiē Festi laborandi causa è sua Parochia, in qua festum est, vadit ad alium locum in quo non est festum.

Tertio: Præceptum Ecclesiæ vetat quidem labore di festo ubi est festum, sed non vetat exire è Parochia, & laborare extra illam. *Alia ratio videatur Tr. 6 Exam. 5. n. 84. pro 1. p. R. 5.*

Resp. 3. Talis exiens è Parochia non agit in fraudem festi, sed utitur jure suo, quia non est prohibitiū exire. Aliud est si expresse fraudem intenderet.

Nota tamen, non oportere hoc consulere, nisi forsitan pauperi operario se vel familiariter sustentare non valenti, qui etiam simil ex causa, secluso scandalo, in ipso festo posset exire.

Resp. 4. Ille pauper operarius ipso festo egressus teneretur prius audire Sacrum, si commode posset.

Ratio: Præceptum audiendi Sacrum est affirmatum obligans prima communitate, quando probabiliter prævidetur non force aliam opportunitatem hac transacta.

EXAMEN VI.

De Vitiis oppositorum Religioni, nimis Superstitiones, & speciebus ejus, ac Tentatione Dei.

A Quest. 97. inclusivo.

Præmisso quod de quibusdam vitiis Religioni oppositorum, nimis Sacilegio, Perjurio, Blasphemia, &c. actum sit in præcedentibus, & de Simonia agendum Examine sequent.

QUÆRERO I. Quid est Supersticio, & quæ species eius?

CVIII. Respondeo 1. ex S. Thom. quest. 92. art. 1. in c. dicente: Supersticio est vitium Religioni oppositorum secundum excessum, non quia plus exhibet in cultum divinum, quam vera Religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo, quo non debet.

Ratio S. D. est: Quia omnis virtus moralis consistit in medio, de quo vide dicta Tr. 4. Exam. 1. n. 10. *Sed Religio est virtus moralis, ut patet in hoc Trat. n. 5. Ergo.*

Nor. ex S. Thom. ibidem ad 3. quod Religio non potest habere excessum secundum quantitatem absolutam, potest tamen cum habere secundum quantitatem proportionis, prout scilicet in cultu divino fit aliquod fieri non debet.

Resp. 2. Supersticio est falsa Religio, vel vitiosus cultus veri, vel falsi Dei. Et primò dividitur in eam quæ est supersticio cultus indebiti, & eam quæ est supersticio ratione rei culte, seu una ratione modi, altera ratione objecti, ut explicat S. D. art. 2. *Prima est, qua excedunt tantum in modo colendū verum Deum, ut si quis tempore Legis gratia vellet colere Deum secundum veteris Legis ritum. Quo etiam spectat exhibere falsas reliquias pro veris, fingere miracula, & revelationes, &c. quæ omnia ex suo genere mortalia sunt, eo quod Deo tribuant falsum, & vanum cultum. Huc etiam spectat cultus superflus Dei, ut si quis nolit audire Missam nisi post ortum Solis, vel nisi à Sacerdoti, cuius nomen Joannes, vel nisi sub ea luceant tres candele, vel Sacerdos utatur violacea casula, aut addat hoc, vel illud contra Rubricas, in quibus tamē plerumque peccatur solēn venientiis si simpliciter excusat. Item eō spectat, & mortaliter peccaret obstetricix, si ad facilidū partum, cum firma fide infallibiliter ita futurum, preferat illa verba: *Et verbum caro factum est.* Esset enim gravis supersticio. Si vero fieret simpliciter, & ex mera pietate, sine illa firma fide infallibilis effectus, nullum esset peccatum, sed solum devota invocatio Verbi incarnati.*

De Celebratione Festorum.

Alter species, nimis ex parte objeci, seu supersticio ratione rei culte est, qua cultus divinus exhibetur illi cui exhibendum non est, nimis creaturae. Et hoc est aliud superstitionis genus, ut S. D. quod in multis species dividitur, quæ sunt Idolatria, divinatio, vana observancia. Quæ species iterum subdividuntur. *Pro quo.*

QUÆRERO II. Quid sunt ha max nominatae species, & quomodo subdividuntur?

CIX. R. 1. *Idolatria* propriæ dicta (quæ est maxima peccatum) est cultus quo colitur creatura loco Dei. Hoc diversimod olim fiebat: *Quidam enim per quamdam nefariam artem imagines quasdam construebant, que virtute decomam, quasdam certos effectus habebant, unde inveniuntur in ipsis imaginibus esse aliquid Divinitatis, & quod per consequens sis debarcar divinus cuius. Alii vero non exhibebant cultum Divinitatis ipsis imaginibus, sed creaturis quarum erant imagines existimabant enim quasdam homines Deos fuisse, ut Jovem, Mercurium, &c. quos per eorum imagines colebant, ut explicat S. Th. q. 94. art. 1. in c. Dixi, proprie dicta: quia in largo sensu omne peccatum mortale vocatur Idolatria, quia per illud adhucere creature. Ergo. Vide etiam supra Tr. 7. Ex. 3. n. 38. usque ad n. 46. inclusivæ, de communicatione cum Inidelibus.*

CX. Resp. 2. *Divinatio* est predicitio rerum natura- liter incognoscibilium, vel per expressam demonis ad aliquam manifestanda invocationem, vel per tacitam, qua demones præter expressam hominis intentionem se ingrediunt inquisitionibus futuris, ut mentes hominum implicant vanitatem, ut loquitur S. D. quest. 95. art. 2. in c. & patefit ex dicendis. Nec excusat quod quis similibus utendo abremittat pacto diabolico; est enim inutilis abrenuntiatio, fieret enim solo ore; non opere, sed opere firmatur pactum.

Species divinationis, in quibus demones expressè invocati futura pronuntiant, sunt, ex S. Thom. ibidem in sequitur.

CXI. *Prestigidium* ex quo oculi hominum perstringuntur, in quantum demones prestigiosis quibusdam apparitionibus se aspergunt, & auditum hominum ingreditur ad futura pronuntianda.

Divinatio Somniorum, in quantum demones per somnia homini futura significant. Pro intelligenti audienti explicatio Angelici Doctoris q. 95. art. 6. in c. dicentes: *Considerant que sit causa somniorum, ram, & an possit esse causa futurorum eventuum, vel ex possit cognoscere. Scindunt est ergo, quod somniorum causa quondam quidem est interior, quandoque autem exterior. Interior autem somniorum causa est duplex: Una quidem animalis; in quantum scilicet ea occurrint homini phantasie in dormiendo, circa quæ ejus cogitatio, & affectio fuit immotata in vigilando. Et talis causa futurorum eventuum, unde hujusmodi somnia per accidens se habent ad futuros eventus: eti quodquoque simul concurrant, erit casualis. Quandoque vero causa intrinseca somniorum est corporalis. Nam ex interiori dispositione corporis formatur aliquis motus, in phantasie, convenienti tali dispositioni: sicut homini, in quo abundant frigidi humores, occurrent in somnis, quod sit vel in aqua, vel in nive.*

Et propter hoc medici dicunt esse intendendum somnis ad cognoscendum interiores dispositiones. Causa autem somniorum exterior similiiter etiam est duplex, scilicet corporalis, & spiritualis. Corporalis quidem, in quantum imaginatio dormientis immutatur, vel ab aere continent, vel ex impressione celestis corporis, ut sic dormienti aliquæ phantasie apparente conformes celestium dispositiones. Spiritualis autem causa est quandoque quidem à Deo, qui ministerio Angelorum aliqua hominibus revelat in somnis, secundum illud Num. 12. Si quis fuerit inter vos Propheta Domini, in visione apparebit ei, vel per sonnum, loquar ad illum.

Quando vero operatione Diemonum aliquæ phan-

tasia dormientibus apparent, ex quibus quandoque aliqua futura revelant his qui cum eis habent pacta illicita. Sic ergo dicendum, quod si quis utatur somnis ad præcognoscendam futura, secundum quod somnis procedunt ex revelatione divina, vel ex causa naturali intrinseca, sive extrinseca, quantum potest

se virtus talis, cause extenderet, non erit illicita divinatio. Si autem hujusmodi divinatio conatur ex revelatione diemonum, cum quibus pacta habentur ex pressa, quia ad hoc invocantur, vel tacita, quia hujusmodi divinatio extenditur ad quod se non potest test extendere, erit divinatio illicita, & superstitionis. Hec S. Thom.

CXII. *Necromantia*, quando demones se ingerunt per aliquorum mortuorum apparitionem, vel locutionem. Nam necromanciam mortuum, mania vero divinatio nuncupatur, quia quibusdam praecantationibus, adhibito sanguine, videntur resuscitati mortui divinare, & ad interrogatio respondere. Quæ tamen est mera deceiptio diaboli, nam mortuos suscitare solus Dei est.

Divinatio per Pythonem, quando nimis futura prænuntiant per homines vivos, sicut in arreptu pater. Dicitur sunt Pythones à Pythone Apolline, qui dicebatur esse auctor divinandi.

Nos, quod quandoque futura prænuntiant per alias figuræ, vel signa quæ in rebus inanimatis apparet, Unde sunt ha species:

Graecorum, si ha signa apparetant in aliquo corpore terrestri puta, in ligno, ferro, vel lapide positio.

Hydromantia, si in aqua. *Aromantia*, si in aere. *Pyromantia*, si in igne. *Horupicum*, si in visceribus animalium immolatorum in aris demonum.

Divinatio, quæ fit, absque expressa demonum invocatione, est, quando utitur aliquibus modis ad cognitionem rerum, ad quam nullum habent virtutem, & dividuntur in has species, ut sunt:

CXIII. *Astromantia*, seu Astrologia judicaria Planetaryorum, seu Genethliacorum, qui ex motu, situ, & aspercio astrorum judicant, & prædicunt futura contingenta, etiam libera, seu actiones ex libera voluntate pendentes de incendo vite statu sive Matrimoniali, sive Religioso, de paupertate, divitiae, prosperitate, suspendo, &c. quæ est divinatio illicita, & superstitionis, etiæ demonis operatio se immetat. Ut docet S. D. q. 95. a. 5. in c. Ubi

Ratione dat dicens: *Subratunt causalitatē celestium corporum actus liberi arbitrii, post sunt tamē ad hoc dispositive inclinare, in quantum imprimunt in corporis humanum, & per consequentes in vires sensitivas, quæ sunt actus corporalium organorum, qui inclinant ad humanos actus, tuis, quia tamen vires sensitivæ obediunt rationi, nulla necessitas per hoc libero arbitrio imponitur, sed contra inclinationem celestium corporum homo potest per rationem operari.* Hec S. D. Unde est illud tritum: *Astra inclinant, sed non necessitatibus.* Et illud: *Sapiens dominabit astraris, id est, non sequitur carnalem inclinationem astrarorum influxu subiectam. Sicut etiam diabolus per continuam objeci operationem potest mouere phantasiam, ac sensus exteriores, concitare potentias corporales, & sic ex consequenti, ac indirecte inclinare intellectum, & voluntatem pro hoc statu dependentem à sensibus operantem, sed quantumcumque velit, cogere non potest. Sic & astra qualitates corporales imprimunt caritatem, per quas voluntas inclinatur (salsa libertate, ad actum: v. g. homo corpore frigescens liberè eligit caritatem apud fornicationem.*

Nos, quod *Sixtus V.* expressè in Bulla prohibuit